Qloballaşma, milli adət-ənənələrin qorunması zərurəti, tərəqqinin əsası...

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

Müasir dövrdə qloballaşma prosesində diqqət çəkən xüsusiyyətlərdən biri də ayrı-ayrı ölkələrin və xalqların mədəni özünəməxsusluğunun itirilməsidir. Hətta fikirlər səslənir ki, qloballaşma prosesləri ayrı-ayrı milli icmalar üçün təhlükə yaradan ənənəvi əlaqələrin yox olmasına səbəb ola bilər. Bu mənada mənəvi dəyərlərin deformasiyası prosesləri ənənələrin sabitləşdirici rolunu da sıradan çıxarır.

Aydındır ki, adət-ənənələr ictimai təkrar istehsalda mühüm amildir. Tarixi təcrübə göstərir ki, müəyyən ənənələrin qorunub saxlanmasında təzahür edən sosial davamlılıq qorunmadan cəmiyyətin davamlı inkişafı mümkün deyil. Bu fonda Azərbaycan cəmiyyətində milli adət-ənənələrin qorunmasını davam etməsi zəruri əhəmiyyət kəsb edir.

Milli mənəviyyatın təzahürü olan adət-ənənələr

O da qeyd olunmalıdır ki, qloballaşma prosesi istər-istəməz milli adət-ənənələrə təsir edərək, müxtəlif sosial icmaların özləri haqqında ən köklü ideyalarını qoruyub saxlamaq vərdişinə yanaşmanı dəyişir.

Müasir dövlətlərin əksəriyyəti ABŞ və Qərbi Avropada üstünlük təşkil edən istehlak mədəniyyətinin müəyyən forması olan qlobal dəyərlər sisteminin formalaşmasına doğru irəliləyir. Hər hansı bir ənənəvi dəyər sisteminin hökmranlığından öz fərdi identifikasiya parametrlərini təşkil edən saysız-hesabsız dəyər oriyentasiyalarının eyni vaxtda birgə mövcudluğuna keçid yolu ilə milli kimliyin tədricən yerdəyişməsi baş verir. Praktikada bu cür hallar və çoxlu sosial münasibətlər milli adət-ənənələrin "dağılmasına" gətirib çıxara bilər ki, bu da istər-istəməz cəmiyyətin davamlı inkişaf qabiliyyətinə təsir göstərəcək.

Qloballaşma, ilk növbədə, Qərb dəyərlər sisteminin üstünlüklərini nümayiş etdirməklə, mütləq dəyər yönümlərinin universallaşmasına səbəb olur. Elə ABŞ və Avropanın özünün fəal təbliğatı ilə klassik Qərb dəyərlərini ardıcıl qəbul edən, cəmiyyətin müxtəlif sahələrində uğur nümayiş etdirən "mütərəqqi dövlətlər" imici fəal şəkildə formalaşır. Amma Qərb dəyərlərinin gələcək post-iqtisadi era şəraitində "işləyəcək" olub-olmayacağı bəlli deyil. Bu dövrdə qeyri-Qərb dəyərlərinə daha çox tələbat olması tamamilə mümkündür. Ona görə də digər ölkələr tələsməməli və ənənəvi dəyərlərindən imtina etməməlidirlər ki, bu da ehtimal yaxın gələcəkdə onlara qlobal dünyada daha yüksək rəqabət qabiliyyətini təmin edəcək. Azərbaycanda dövlət və cəmiyyət bunu mütləq nəzərə almalıdır. Çünki milli adət-ənənələrimiz və onların formalaşdırdığı milli dəyərlər sistemi ilə güclü dövlətçilik quruculuğu arasında sıx vəhdət var. Hər bir dövlətin gücü, ilk növbədə, adət və ənənələrin cəmiyyəti əxlaqi, milli vətənpərvərlik baxımından düzgün istiqamətə yönəltməsindən, onları saf təməllər üzərində tərbiyə etməsindən asılıdır. Deməli, bu fondan çıxış edərək demək olar ki, bütün dövrlərdə adət və ənənələr hər bir dövlətin qüdrətli və uzunömürlü olmasında on minlərlə əsgərin görə bilmədiyi əvəzsiz rol oynayır. Beləliklə də, adət və ənənələr insan münasibətlərinin tənzimləyici və istiqamətverici funksiyasını yerinə yetirərək, öz lideri ətrafında möhkəm birləşən güclü və qüdrətli dövlətin meydana çıxmasına səbəb olur. Digər tərəfdən milli adət-ənənələr, mərasimlər xalqımızın milli sərvətidir və xalqın irsinin, milli mənəviyyatının, mədəni simasının təzahürüdür. Onların qorunması qloballaşma şəraitində milli kimliyin də etibarlı mühafizəsi deməkdir.

İnkişafda mənəvi parametrlər müstəsna rol oynayır

Faktlar göstərir ki, qloballaşmanın ayrı-ayrı milli icmalar üçün nəticələri çox ziddiyyətlidir. Qloballaşmanın maliyyə resurslarının, texnologiyalarının və digərlərinin nisbətən sərbəst hərəkətinin həyata keçirilməsi yolu ilə ayrı-ayrı ölkələrdən inkişafı və çiçəklənməsi üçün yeni, əvvəllər görünməmiş imkanlar yaratdığını etiraf etmək lazımdır. Eyni zamanda, liberallaşma və universallaşma yeni, son dərəcə təhlükəli çağırışlar və təhdidlər yaradır. Qloballaşma dövlətlər arasında sərhədləri şəffaf edir, müxtəlif etnik icmaların təbii inteqrasiyasını təşviq edir, onların sivilizasiya kimliyini müəyyən etmək ehtiyacını artırır.

Bunlar bir daha təsdiq edir ki, qloballaşma prosesləri özlüyündə nə müsbət, nə də mənfi hadisələrdir. Bu, ayrı-ayrı şəxslərin və bütövlükdə əhalinin iradəsindən asılı olmayan obyektiv proseslər sistemidir. Qlobal demokratikləşmə, liberallaşma və standartlaşma proseslərindən, eyni zamanda nəsillər arasında tarixi əlaqə qorunub saxlanılarsa, ayrı-ayrı dövlətin maraqları naminə bundan uğurla istifadə oluna bilər. Qlobal iqtisadiyyatın məhsullarından istifadə edən ayrı-ayrı sosial icmalar öz mədəni, dini, etnik və linqvistik kimliklərini unutmamalıdırlar. Qloballaşma prosesləri ilə sivilizasiya kimliyinin əsasları arasında tarazlığı saxlamaqla ayrı-ayrı etnik icmalar tarixi davamlılığı təmin edən ənənələrini qoruyub saxlaya biləcəklər. Unikal geosiyasi xüsusiyyətlərə malik olan və eyni zamanda dünya məkanında maraqları olan Azərbaycan üçün qloballaşmanın bütün mümkün nəticələri xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Elə bu fonda ölkəmizdə ənənələrin müxtəlif tarixi mərhələlərdə formalaşması və dəyişməsi ictimai tələbat və maraqların inkişafı ilə bağlıdır. Və bu, öz növbəsində, ənənənin funksiyalarının hər biri özünün xüsusi inkişafını tarixən konkret şəraitdə aldığını deməyə əsas verir. Cəmiyyətin sabit təkrar istehsalını təmin edən ənənənin əsas funksiyaları da bunu təsdiq edir. Həmin funksiyalar bunlardır: sosial tənzimləmə, dəyər yönümlülük, sosiallaşma, təhsil. Bunlar hüquq normaları ilə yanaşı, insanlar arasında münasibətləri tənzimləyir və hər hansı bir sosial sistem daxilində baş verən prosesləri uyğunlaşdırmağa yönəlib. Ənənələr insandan müəyyən cəmiyyətdə ümumi olan mənəvi, ideoloji və digər dəyər mülahizələri üçün ən məqbul olan fəaliyyət metodunu seçməyi tələb edir. Eləcə də ənənələr şəxsiyyətin formalaşmasının ən vacib vasitəsi kimi çıxış edərək dəyər münasibətlərinin möhkəmlənməsinə kömək edir. Bundan əlavə, sosial normalar və münasibətlər cəmiyyətdəki müxtəlif sosial icmaları birləşdirir və ayırır, onların spesifikliyini müəyyən edir. Tənzimləmə funksiyası, subyektin sosiallaşma prosesində ona ötürülən dəyərlərdən necə istifadə etdiyini də müəyyənləşdirir. Belə vəziyyətdə yeni yaranan mənəvi dəyərlər də varislik prinsiplərinə uyğun olaraq əski adət və ənənələrdən bəhrələnir. Lakin varislik qaydaları insanların mənəvi dəyərlərinin inkişafına, yeniləşməsinə mane olmur. Sadəcə olaraq adət və ənənə formasında mənəvi mədəniyyətin tarixi təcrübəsinə əsaslanan yeni istiqamətləri yaranır. Məhz bütün bunlar Azərbaycan cəmiyyətinin özünəməxsusluğunun qorunmasına və uğurlu inkişafına əlverişli zəmin yaradır.

Tahir TAĞIYEV

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyilə çap olunur.